

KÍSÉRLET NÉHÁNY MAGYARORSZÁGI ÖTVÖSJEGY FELOLDÁSÁRA XVI.

Korábbi közleményeim folytatásaként magángyűjteményekben és a műkereskedelemben talált új ötvösjegyeket, illetve jegyváltozatokat kívánok bemutatni, és megkísérlem ezek feloldását. A már közölt jegyek esetében most is általában Kőszeghy Elemér jegykönyvére,¹ a pest-budai jegyeknél pedig P. Brestyánszky Ilona munkájára² hivatkozom a jegy ottani folyószámával.

Pest

2009-es budapesti árverésen kelt el egy empire boroskancsó a B:123 1817-es pesti próbajegyhez hasonló, de évszám nélküli próbajeggyel és az 1817–1818. december 15. között használt „q” (B:204) évbetűvel.³ A mesterjegy a korábban közöletlen, ovális keretbe írt „AS” volt,

amelyet a katalógus nagyon helyesen Starzer Antal jegyeként határozott meg. Starzer Antal 1816. június 12-én lett a pesti céh tagja.⁴ Ez a jegy első mesterjegye lehetett, amelyet később vagy nem használt, vagy eddig ezzel jelzett tárgy még nem került elő. Többi jegyével, a B:318, B:319 jegyekkel áttekinthetetlen mennyiségű tárgy található köz- és magángyűjteményekben, és kerül elő a műkereskedelemben.

A budapesti műkereskedelemben bukkant fel egy filigrángomb 1800 körülre keltezhető, a B:118 jegyhez hasonló próbajeggyel és

mesterjeggyel. Ugyanezzel a mesterjeggyel filigránkosárka van a Budapesti Történeti Múzeum gyűjteményében is.⁵ A mesterjegy Messerschmidt Vince jegye lehet, aki 1779 körül született, és 50 évesen 1829. július 2-án halt meg Pesten, a Belvárosban. Felesége, Theresia Schedl idősebb volt nála, 1830. június 29-én halt meg 59 évesen. Két fia volt: az idősebb, Franciscus Xaverius 1830. június 18-án halt meg 27 évesen (születését nem találtam meg). Másik fia 1809. augusztus 13-án született, és mindössze három napot élt. Két lánya közül Anna Susanna 1807. február 18-án, Elisabetha Maria pedig 1810. november 7-én született.⁶ Ismerjük egy inasát is: Krommer Jánost 1817. augusztus 3-án szegődtette 5 évre.⁷ Valószínűleg az ő jegye a keretezés nélküli „VM” jegy is, amellyel a Budapesti Történeti Múzeum mentekötőjét jelezte.⁸

A budapesti műkereskedelemben bukkant fel egy arany pecsétgyűrű az 1860-as évekre keltezett B:185 próbajeggyel, „PEST” B:233 helybélyeggel és „WS” mesterjeggyel.

A jegy a monogram alapján Schlingott Vilmos vagy Stenger Vilmos jegye lehetne. Az idősebb Schlingott az 1860-as években már valószínűleg nem dolgozott, így a jegyet, amíg ezt cáfoló újabb adat nem kerül elő, Stenger Vilmos jegyének tartom. Tőle korábban már volt egy gyűrű budapesti árverésen.⁹

Ugyancsak a budapesti műkereskedelemben bukkant fel egy pecsétgyűrű, szintén 1860 körül keltezhető pesti B:185 próbajeggyel és B:233 helybélyeggel. Mesterjegye „LS” volt.

LS

A mestere valószínűleg Segner Lipót volt, akiről ugyancsak nem rendelkezek részletesebb adatokkal. (A monogram alapján szóba jöhetne Spitzer Lipót is, de valószínű azonossága Spitzer Hermann-nal ezt talán kizárhatja. Az 1812. október 12-től a cég tagjaként működő Stróbel Lőrincről pedig 1840 után nincs adat.) Valószínűleg Segner Lipót műve a Budapesti Történeti Múzeum LS jegyű pecsétgyűrűje is.¹⁰

Egy budapesti magángyűjteményben egy lekerített végű nyéllal készült evőkanál a „PESTH” helybélyeg és az 1864-es B:172 próbajegy mellett érdekes és nagyon szokatlan mesterjegyet találtam.

SCHICKINGER & SOHN

A kiírt „SCHICKINGER & SOHN” jegy arra utal, hogy Schickinger József és egyik fia egy nálunk addig szokatlan társas vállalkozást hozott volna létre. Magyarországi ötvösök közötti hasonló vállalkozásra eddig még nem találtam adatot. Nézzük először az életrajzi adatokat. Schickinger József 1813. március 6-án született Pesten, a Belvárosban. Apja Nicolaus Schickinger cerdo (tímár) volt. 1841. szeptember 28-án kötött házasságot a Budán született Elisabetha Schönfelddel a Terézvárosban. Itt született 1842. május 7-én idősebb fia, Adolf Károly. Második fia, Ágoston 19 évesen 1871. május 27-én meghalt.¹¹ Az idősebb fiú és az apa halálának időpontját nem találtam meg, de Schickinger József 1870-ben még házassági tanú volt.¹² A társas vállalkozás másik tagja valószínűleg az idősebb fiú, Schickinger Adolf lehetett. Ő 1864. július 22-én a Pesti Kereskedelmi és Iparkamara egyik iratában szerepel Zöldfa utca 5. alatti lakosként.¹³ A nálunk szokatlan, általam eddig nem ismert, ötvösök közötti vállalkozási forma megszokott volt a bécsi arany- és ezüstművesek között, ami mesterjegyeikben is megjelent. A legismertebb a Stephan Mayerhofer – Carl Klinkosch-társulás, amelynek két sorban teljesen kiírt, de „M&K” alakú jegye is ismert, és társasági formában már 1836-tól működött,¹⁴ de említhetném a „Triesch & Co.” és „T & Z” jegyű társaságokat is.¹⁵ A jelenség pesti megjelenése még igényel további kutatást.

Óbuda

Az 1820 és 1835 között Budaújlakon, 1838-tól Óbudán működött Scherr (Scheer) Mátyástól eddig egy 1822-es óbudai próbajeggyel és a B:103 mesterjeggyel jelzett sókanalat ismert a kutatás, amely egykor a Kilényi-gyűjteményben volt.¹⁶ Legutóbb egy hasonló filigránkanálka bukkant fel egy budapesti magángyűjteményben Óbuda 18x9-es (a középső számjegy olvashatatlan) próbajegyével, „B” évetűvel és Scheer Mátyás új mesterjeggyével.

MS

Engel Sámuelnek 1820-as próbajeggyel és pajzsba írt SE mesterjeggyével jelzett, 1766-os bajor pénzermével készült kanala egykor a Wieland-gyűjteményben volt.¹⁷ Már korábban is dolgozott Óbudán, ugyanis 1920-ban 1810-es próbajeggyel jelzett gombolyagtartóját árverezték el Budapesten,¹⁸ 2005-ben pedig filigrános szűrőkanalát (teaszűrő vagy porcukorhintó?) aukcionálták, amely 1820 körül, talán 1823-ban (a próbajegy nagyon kopott volt) készülhetett.¹⁹ A budapesti műkereskedelemben nemrégiben egy tejszínes kiöntő jelent meg 12-es próbajeggyel és kiírt „Engel” mesterjeggyel.

12

Engel

Lehet, hogy ez Engel Sámuel munkája volt? Óbudáról eddig finomsági jegyeket nem ismerünk. 2013-ban budapesti magángyűjteményben egy további finomsági jegyet is találtam egy Adler Fülöp B:98 mesterjegyéhez hasonló jeggyel jelzett tajtékipán. Ez a 13-as jegy is lehet, hogy óbudai.

13

FA

Ugyancsak 2013-ban szerepelt budapesti műkereskedelemben egy ezüst szereléken pipa. A veretek 1838-as próbajeggyel készültek (B:93), a mesterjegy fekvő oválban „IS”.

IS

A jegy az 1828–1833 között kimutatható Seitz Izsák, Soszberger József vagy Stigler Ignác jegye le-

1. Engel Sámuel: Teaszűrő.
Óbuda, 1820 körül. Magántulajdon

het.²⁰ Hármuk közül egyikük készíthette 1833-ban az egykor pesti magángyűjteményben volt B:104 mesterjegyű cukorfogót és a Budapesti Történeti Múzeum tinta-, porzó- és tolltartóját.²¹ Egészen különleges az ugyancsak 1833-ban készült és B:104 mesterjegyű, négykarú kandaláberbetétekkel kiegészített gyertyatartópár, amelyet Bécsben árvereztek el 2005-ben.²² Óbudai ötvöstől még hasonlót sem láttam.

Egy budapesti magángyűjteményből két, eddig ismeretlen JD monogramú mesterjeggyel és óbudai próbajeggyel jelzett tárgy került elő. Az első mesterjegy ovális keretének hosszabb átmérője 2,5 mm volt.

A filigránművel áttört nyelű fűszerkanálon Óbuda B:85, 1820-as próbajegyének olyan változata volt, amelynél az évszám két első jegye nem a pajzs mellett, hanem a későbbi jegyekhez hasonlóan a korona mellett látható, és más a korona rajza is.

Ez a kanálka árverésről került jelenlegi tulajdonosához.²³ (Egy ugyan ilyen kanálka, nyelén „18LK24” véséssel a műkereskedelemben fordult elő.) Ugyanezzel a jegykombinációval 2003-ban egy filigránművű kosárka szerepelt árverésen.²⁴ Mindkét tárgy mestere Jacob Drucker lehetett, aki 1850-ben 54 éves volt.²⁵ A másik JD mesterjegy ovális keretének hosszabb átmérője 4 mm volt.

2. Jacob Drucker: Kosárka. Óbuda, 1820. Magántulajdon

Ezzel a jeggyel és Óbuda új, 1845-ös próbajeggyel lapát alakú nyéllal készült evőkanál volt a már említett magángyűjteményben. Életkor alapján ez is lehet Jacob Drucker munkája, de szóba jöhet Joannes Donaberger is, aki 1843-ban kötött házasságot Óbudán.²⁶ A JD monogramú mester készítette az 1938-as árverésen szerepelt ékszerládikát és egy 2002-ben előkerült vizitkártyatálcát is.²⁷ Bár mindkét tárgyat az 1820-as próbajeggyel jelezték, sajnos nem tudom, hogy a két mesterjegy közül melyikkel (valószínűbb, hogy a kisebbikkel).

Az egyik legtermékenyebb óbudai mester Polák József volt. Az egykor az Óbudai Zsidó Múzeum tulajdonában volt, jelenleg lappangó tórakészletén levő 1820-as próbajegy tanúsága szerint már ekkor Óbudán dolgozott.²⁸ 1828-ban a műhely egy legényt is alkalmazott.²⁹ Mesterjegye általában ovális keretű JP monogram. Azonban 2006-ban a műkereskedelemben felbukkant ennek szögletes keretű változata is egy 1833-as próbajeggyel jelzett keresztelőérmén.³⁰

A legtöbb munkáját azonban a B:102 mesterjeggyel jelezte, legalább is a közlések ezt a meghatározást jelezték. Ezek a munkák – a már említett tórakészleten kívül – két keresztelőérem 1825-ös és 1830 körüli próbajeggyel és egy fűszerkanál 1830 körüli próbajeggyel a Budapesti Történeti Múzeumban,³¹ több keresztelőérem foglalata a Magyar Nemzeti Múzeumban.³² 1833-as próbajeggyel jelezték egy németországi magángyűjtemény keresztelőérmét,³³ egy 1990-es árverésen felbukkant³⁴ és egy 2005-ös árverésen szerepelt³⁵ keresztelőérmét is. 2002-es árverésen 1835-ös próbajegyű keresztelőérme szerepelt.³⁶ 1838-as próbajeggyel jelezték egy 2000-es aukción³⁷ és egy 2006-os aukción felbukkant keresztelőérmét.³⁸ Egy 1942-es aukción felbukkant keresztelőérem³⁹ 1845-ös próbajeggyel készült.

Németországi magángyűjtemény 1840-es években készült fűszertartóját kiírt „STERN” mesterjeggyel jelezték.⁴⁰ Ugyanez a mesterjegye a Bu-

3. Polák József: Három keresztelőérem. Óbuda, 1833 és 1838. Magántulajdon

dapesti Történeti Múzeum 1845-ös próbajeggyel jelzett fúszertartópárjának is.⁴¹ A mesterről eddig Óbudán semmilyen adatot nem találtam. Lehet, hogy azonos a Pesten az 1860-as években említett Stern Árminnal?⁴²

Budapesti magángyűjteményben bukkant fel egy tajtékpipa ezüstveretekkel. A vereteken Óbuda 1825-ös próbajegye és JA mesterjegye volt.

A mesterjegye Adler Józsefé lehet, aki 1828-ban működött Óbudán, de műhelyében legényt nem alkalmazott.⁴³ Korábban ismert B:99 mesterjeggyel és 1833-as próbajeggyel jelzett ezüst szerelék tajtékpipa volt 1936-ban magántulajdonban, és 1838-as próbajeggyel jelzett ékszerládikája van a Budapesti Történeti Múzeumban.⁴⁴ 1835-ös próbajeggyel készültek a 2010-es árverésen szerepelt pipa szerelékei.⁴⁵

STERN

(JA)

Kalocsa?

Az internetre feltöltött gyászjelentések⁴⁶ között Fekete Krisztián talált egy gyászjelentést, miszerint Kalocsán 1870. szeptember 16-án elhunyt Zöllner Ágoston aranyműves 75 éves korában. Gyászolják lánya, Triszler Károlyné Zöllner Anna, veje, Triszler

4. STERN jelzéssel: Fúszertartó. Óbuda, 1840 körül. Magántulajdon

5. Adler József: Tajtékpipa, ezüstszereléssel. Óbuda, 1835. Magántulajdon

Károly és unokái, Ilona és Szilárd. A kalocsai halotti anyakönyvben is megtaláltam Zöllner elhunytának bejegyzését.⁴⁷ Itt sajnos a foglalkozását nem említették, de szerepelt korábban elhunyt felesége, Elisabetha Priez. Az adatokból összeállítható a szűkebb család. Kalocsa ötvöseiről semmiféle adattal nem rendelkezem, de kiindulva a város egyházi központ szerepéből, feltételezhető, hogy a városi próbajegyvet valami egyházi jelkép vagy épület ábrázolásából alakíthatták ki. Ennek, valamint a ritka „AZ” monogramnak alapján átnéztem korábbi kutatásaim jegyzeteit, és találtam egy lekerekített végű nyéllal készült kávéskanalat és bütykös végű nyéllal készült evőkanalat

jegyekkel, valamint egy négyágú, hegyes végű nyéllal készült villát

jegyekkel. Az evőkanálon és a villán egy „A” évbetű is volt. Mindhárom tárgy az 1840-es években készülhetett. Véleményem szerint a városjegyek Kalocsa városjegyei, a mesterjegyek Zöllner Ágoston mesterjegyei lehetnek.

A Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárába 1914-ben bekerült egy ezüstkupakkal és veretekkel készült pipa a 19. század közepéről (16/1914) jelzettel.⁴⁸ A leírás szerint „tajtékpipa, rajta durván kifaragott csatajelenet, németekkel és magyarokkal. Kupakja ezüsből vert törökfőt ábrázol. Bélyegén kaputorony látható, tetején kereszttel, kétoldalt rátűzve két-két szál virág, alatta a finomságjelző 13 (Kalocsa?). Mesterjegye AZ, keret nélkül beütve.”

A városjegy leírása alapján egy korábbi cikkemben Temesvárra gyanakodtam.⁴⁹ Hogy nem teljesen alaptalanul, igazolja, hogy a múzeum pipagyűj-

6. Zöllner Ágoston: Tajtékpipa, ezüstszereléssel. Kalocsa, 19. század közepe. Magyar Nemzeti Múzeum

teményének kezelője, Ridovics Anna is Temesvárt feltételezte az ezüstszerelések készítése helyeként anélkül, hogy ismerte volna az 1916-os Közleményeket és az én cikkemet.⁵⁰ A katalógusban is csak feltételeken (Temesvár?) határozta meg a pipa készítése helyét.⁵¹ Mindketten elkövettük azt a hibát, hogy a városjegy leírása, illetve képe alapján a temesvári jegyek városkapuját véltük azonosítani, holott a jegyen templom van. Nem vettük figyelembe az eredeti közlemény (Kalocsa?), valószínűleg a vétel vagy ajándékozás forrásának adatát sem. A jegyek

AZ

közül a városjegy – az eddigiek alapján – Kalocsa városjegyeként azonosítható, a mesterjegy valószínűleg Zöllner Ágoston mesterjegye. Teljesen azonban nem határozható meg sem a városjegy, sem a mesterjegy. Ugyanis Zöllner Ágostonról az egyetlen biztos adat a halálozási anyakönyv bejegyzése, illetve a gyászjelentés. Sem róla, sem családtagjairól nem találtam további adatokat a kalocsai anyakönyvekben. Viszont Bécsben a 19. század közepén működött egy Johann Zöllner nevű ezüstműves,⁵² és az AZ mesterjegy is felbukkant teljesen más városjeggyel három évókanál a Nagyházi Galéria és Aukciósház bizományos értékesítésű részlegében 2002 októberében.

Késmárk

Az idősebb Jacobus Olmützer 1732-ben tűnt fel Késmárkon, és 1760-ig említi munkásságát.⁵³ Kőszeghy K:944 mesterjeggyel és a K:933 próbajeggyel evőeszközöket ismert kassai magántulajdonból. Valószínűleg az ő munkája egy kávéskanál, melynek a merítőre felfutó nyele még 18. századi készítést valószínűsít. A kanálon új próbajegy is volt.

A budapesti műkereskedelemben volt egy kis méretű barokk cukordoboz, ún. „szappantartó” típus a K:933 próbajeggyel, de K:949 mesterjeggyel, amit az ifjabb Jacobus Olmützerhez kapcsolt a kutatás.⁵⁴ Mivel ez a cukordoboz nyilvánvalóan még 18. századi, sőt inkább a második harmadban készülhetett, mint később, valószínű, hogy a K:949 mesterjegyet már az idősebb Olmützer is használta, illetve kérdéses, hogy az ezzel a jeggyel az ifjabb Olmützernek tulajdonított tárgyak kinek a munkái. Tekintsük át az ifjabb Jacobus Olmützer munkásságát is, kit 1802 és 1828 között említenek, és közben 1826-ban céhmester is volt.⁵⁵ Kőszeghy a K:949 mesterjeggyel gyertyatartópárt ismert Farkasfalváról magántulajdonból, de 1780 körül használt K:922 próbajeggyel. Ecet- és olajtartót tállyai magántulajdonból, két gyertyatartópárt késmárki, illetve lőcsei magántulajdonból, utóbbiakat az 1800 körülre keltezhető K:923 és K:924 próbajeggyel. A K:933 próbajeggyel, amelyet már az idősebb Olmützer is használt, gyertyatartópárt ismert budapesti és evőeszközöket lőcsei magántulajdonból.⁵⁶ Látható, hogy a próbajegyek alapján a két Olmützer korábban ismert munkái nem választhatók szét egyértelműen. Az ifjabb Jacobus Olmützernek mesterjegy-változata található egy kanálon K:924 próbajegy mellett a Szlovák Nemzeti Múzeumban.⁵⁷

7. Jacobus Olmützer jun.: Gyertyatartópár. Késmárk, 1810 körül. Magántulajdon

Toranová egy gyertyatartóját közölte a 19. század elejéről poprádi magántulajdonból.⁵⁸ 1927-ben az Iparművészeti Múzeum kiállításán szerepelt empire cukornája budapesti magántulajdonból.⁵⁹ Érdekes módon az árveréseken egyértelműen az ifjabb Jacobus Olmützernek tulajdonítható tárgyak fordulnak elő, így egy 1810 körül készült empire gyertyatartópár,⁶⁰ mely kétszer is szerepelt árverésen, akárcsak a fedeles talpas cukortartó, szintén a század elejéről.⁶¹ Egy fedeles cukortartó, körte alakú fogóval a fedelén⁶² és egy empire boroskanna⁶³ az előbbiekhöz hasonlóan budapesti árveréseken került eladásra, míg egy kávéskanna és tejskiöntő⁶⁴ Londonban. Budapesti magángyűjteményben találtam az ifjabb Olmützer K:923 próbajegyű és K:949 mesterjegyű villáját, melyen új évbetű, „E” volt.

A Dorotheum 2011. májusi árverésén Késmárk 1780 körülre keltezhető új próbajegyje mellett egy új mesterjeggyel jelzett cukortartót árvereztek el.⁶⁵

Ugyanez a mesterjegy a BÁV 2011. novemberi árverésén is felbukkant egy barokk gyertyatartón. Ezen is új próbajegy volt.⁶⁶

Mindkét tárgy a mesterjegy és a próbajegyek szerint az idősebb Hanzely András munkája lehetett.

A két Hanzely András, apa és fia, a 18. század közepe és a 19. század közepe között dolgozott Késmárkon. Az idősebb Hanzely András 1742-ben született, mesterként említik 1772 és halála 1816 között. Az ifjabb Hanzely András 1780-ban született, többször említik 1802 és 1828 között. 1847-ben halt meg.⁶⁷ Munkásságuk a mesterjegyek és próbajegyek alapján nem, csak esetleg a tárgyak stílusa alapján választható szét. Kószeghy az idősebb Andreas Hanzely munkájának tartja a K:946 mesterjeggyel készült evőeszközöket és egy kávé- és tejszínes kannát különböző lőcsei magántulajdonból, illetve a K:947 mesterjeggyel, fafüllel készült kávéskannát ugyancsak lőcsei magántulajdonból. A K:948 mesterjeggyel készült tárgyakat is az idősebb Hanzelynek tulajdonítja, de megjegyzi, hogy ezeket akár az ifjabb mester is készíthette. Ezek:

8. Jacobus Olmützer jun.: Kávéskanna. Késmárk, 1810 körül. Magántulajdon

9. Andreas Hanzely sen.: Cukortartó. Késmárk, 1780 körül. Magántulajdon

késbakok akantuszlábakon selmebányai, egy fanyelű lábas, egy fedelén bogyóval díszített lábas és két sótartó késmárki és két gyertyatartó tállyai magántulajdonban. A tárgyakon a K:922, 923, 924

10. *Andreas Hanzely sen.: Gyertyatartó.*
Késmárk 1760 körül. Magántulajdon

11. *Andreas Hanzely jun.: Ananászserleg.*
Késmárk, 1800 körül. Magántulajdon

próbajegyek voltak. A késmárki plébániatemplom feszületének javításakor 1730-ban is K:948 mesterjegyet és K:924 próbajegyet használt a mester. Az alsólánci magántulajdonban levő gyertyatartókon a K:948 mesterjegy mellett csak „13” finomsági jegyet (K:934) használt.⁶⁸ A Szlovák Nemzeti Múzeum cukortartóján is a K:948 mesterjegy és 1780 körülre keltezhető K:922 próbajegy van. Stílusa alapján azonban a 19. század első felében születhetett.⁶⁹ Ugyancsak a stílusa alapján lehet az idősebb Andreas Hanzely munkája egy cukorszelence, ami egy svájci árverésen bukkant fel 1970-ben.⁷⁰ Valószínűleg az ifjabbik mester készíthette azt a nagyon érdekes tárgyat, mely egy másik svájci árverésen került eladásra, és ma egy New York-i magángyűjteményben van.⁷¹ A 17. századi ananászserleg mintájára készült serleg a korai historizmus megjelenésének tekinthető.⁷² Stílusa alapján ugyancsak az ifjabb mester készíthette azt a tejszínkiöntőt, mely egy budapesti árverésen bukkant fel 2009-ben.⁷³ Valószínűleg az ifjabb Andreas Hanzely munkája egy

Bezerédy-címerrel díszített tányér egy németországi magángyűjteményben.⁷⁴

Az 1828-ban említett Constantinus Michelről írtam korábban,⁷⁵ az akkor írtakat egyrészt kiegészítem azzal, hogy Toranová már idézett cikkében közölt két kanalat is poprádi magántulajdonból, melyek egyike éremmel készült.⁷⁶ Másrészt felbukkant a budapesti műkereskedelemben Michel egy további munkája, egy gyertyatartópár, melyen 13-as finomsági jegy és a K:951 mesterjegy újabb változata volt.

Joannes Gemzáról is írtam már egy-egy újabb mesterjegyváltozat felbukkanása alkalmából,⁷⁷ így munkáinak felsorolása nem szükséges, bár megjegyzem, hogy a mester tárgyai gyakori szereplők a műkereskedelemben, árveréseken és magángyűj-

12. Johannes Gemza: Asztali csengő.
Késmárk, 1800 körül. Magántulajdon

teményekben is. Legutóbb egy budapesti árverésen került elő asztali csengője 12-es finomsági jeggyel és kisméretű körbe írt „JG” betűs mesterjeggyel.⁷⁸

12

19

Nagyon hasonló, de szokásos méretű mesterjeggyel és K:926, a 19. század első felére keltezhető próbajeggyel találtam egy háromágú villát budapesti magángyűjteményben.

JG

Kolozsvár

Budapesti magángyűjteményben láttam 2011-ben tíz, a 18. század modorában készült zománcos gombot. A gombokon az 1872 utáni agárfejes fémjelzés volt a kolozsvári fémjelző hivatal U betűs jelével. Mesterjegyük beütött „SJ” volt.

SJ

A jegy Sarga János jegye lehet, akiről korábban részletesen írtam.⁷⁹ Az ő munkáihoz tartozott egy

késpenge is, melyen két angyal által tartott magyar címer alatt vésett felirat volt:

SÁRGA JÁNOS ÉKSZERÉSZ
CS. ÉS KIR. UDV. SZÁLLÍTÓ
BUDAPEST-KOLOZSVÁR

A kés ezüstrészét sajnos beolvasztották.

Nagybánya

2007-ben egy tűzaranyozott misekelyhet árvereztek el Budapesten, amelyet a talpperemére ütött latin nyelvű felirat szerint a Szent Rozália-kápolna részére aján-dékozott 1780-ban Paulkovics József nagybányai szenátor és felesége Koffler Erzsébet.⁸⁰ A kehely jelzése:

JO 12 GY

13. Gyulay József: Kehely. Nagybánya, 1780. Magántulajdon

A nagybányai ötvösökről részletes névsorral csak a céh fennállásáig, a 17. század végéig rendelkezünk.⁸¹ Ettől az időtől kezdve összeírások szórványos adataiból kísérelhetjük meg a jegyek feloldását. A 18. század végén egységes magyarországi fémjelzés bevezetésére születtek tervek, és ezek előkészítése során összeírták az itt dolgozó ötvösöket. Az 1788-as összeírás szerint hat ötvös dolgozott Nagybányán: Enyedy János, György András, Huszár József, Gyulay József, Szabó Eötvös József és Jeremiás József.⁸² Közülük a fenti mesterjegy tu-

14. Huszár József: Fűszertartó. Nagybánya, 1800 körül(?). Magántulajdon

15. Huszár József: Kávéskanna. Nagybánya, 1780 körül. Magántulajdon

lajdonosa Gyulay József lehetett. Talán ő lehetett a K:1267 mesterjegy tulajdonosa is.

Ezzel a jeggyel 1772-ben készült ostyatányér volt a magyarberkeszi és 1779-ben készült ostyatányér a magyarlápasi református egyház birtokában.⁸³ Ugyanezzel a K:1267 jeggyel cukortartót árvereztek el Genfben 1985-ben.⁸⁴ A két jegy különbségét talán az magyarázza, hogy az egyik a 13-as, a másik a 12-es finomságú ezüstöt jelzi.

Ez a névsor egy további ötvös azonosítását, jegyének feloldását is lehetővé teszi.

E K:1268 mesterjeggyel egykor cukortartó volt magántulajdonban.⁸⁵ A jegy György András mesterjegye lehet.

Az idézett névsorban szerepelt Huszár József is, akinek jegyét Kőszeghy nem ismerte, csak nevét egy 16. századi tárgyon végzett javítás megörökítésében 1817-ben. Huszár jegye nagyon hasonló a bemutatott K:1267, 1268 jegyekhez.

A jegyet először egy 2005-ben aukcionált, négy öntött lábon álló ovális sótartón láttam,⁸⁶ melyet 2007-ben újra elárvereztek.⁸⁷ 2009-ben Dorotheum árverésen szerepelt klasszicista kávéskannája.⁸⁸ Legújabbban egy a merítőre gyémántmetszéssel fel-futó nyéllel, a 18. század végén készült kávéskanal került elő ezzel a jeggyel.

A sótartó próbajegye

, a kannáé

a kanálé

Huszár József egy újabb mesterjegye került elő a református egyház tárgyainak katalogizálása során.

A jegy a bilkei református egyház 1799-es feliratú kenyérszító tálján található.⁸⁹ A forgolányi református egyház kelyhéről⁹⁰ a tárgyak későbbi feldolgozása során feltételezték, hogy az is Huszár munkája lenne,⁹¹ de azon csak nagybányai városjegy van, mesterjegy nincs, így a feltételezés, amíg más adat nem kerül elő, nem igazolható.

2006-ban egy 1780 körülre keltezett kávéskanna került árverésre a Dorotheumban.⁹²

Az olvasás irányától függően IN vagy NI mesterjegy nem oldható fel a már idézett névsor segítségével, pedig ha a kanna keltezése helyes, a mesternek szerepelnie kellett volna abban az összeírásban. Szerintem azonban a kanna későbbi, de a feloldást ez sem teszi lehetővé. A 19. század elején ugyanis három ötvös is dolgozott Nagybányán, aki használhatta ezt a jegyet: Nagy Ajtay István 1813-ban, Neszner János 1814-ben és Nézner Imre 1828-ban.⁹³

Több olyan, valószínűleg Nagybányán készült tárgy is előkerült, amelyek mesterjegye nem oldható fel a rendelkezésemre álló források segítségével. A későbbi kutatások támogatására ezeket is közzéteszem.

A már fent idézett 1985-ös genfi árverésen egy 1665 körülre keltezett, valószínűleg Nagybányán készült csemegéstálka is szerepelt. Mesterjegye „AW” volt.⁹⁴ Rajzával sajnos nem rendelkezem, de 2007-ben budapesti magángyűjteményben találtam egy csemegéstálkát, valószínűleg ugyanattól a mestertől.

Biztosan nem azonos a két tálka, a genfinek virágok, a pestinek páva volt a tükrében. A monogramnak megfelelő mestert a céh névsorában nem sikerült azonosítanom.

2002 májusában a Dorotheumban árvereztek el egy valószínűleg szintén Nagybányán készült empire dohányszelencét. A 19. század elejére keltezett szelencén „EW” mesterjegy volt.⁹⁵ Sajnos a jegyet akkor nem rajzoltam le, remélem, felbukkan még egyszer, és talán feloldható lesz.

Nagyvárad

1993-ban budapesti árverésen szerepelt egy sőtartó, melynek díszé a szárára csavarodó, koronából ki-

16. IN mester: Kávéskanna.
Nagybánya, 1780 körül. Magántulajdon

17. AW mester: Csemegéstálka.
Nagybánya, 17. század közepe. Magántulajdon

növő kígyó volt.⁹⁶ A nagyváradai próbajegyű tárgy mesterjegyét tévesen olvasták Leopold Ausländer jegyének. A félig kopott jegy olvasata iránytól függően „SL” vagy „JS” lehetett csak. A sőtartó 1994 márciusában a Polgár Régiségboltban bukkant fel újra. 1997-ben egy budapesti magángyűjteményben megtalál-

tam a sőtartó párdarabját jól olvasható mesterjeggyel és 1820 körülre keltezhető nagyváradai próbajeggyel.

Ugyanebben a gyűjteményben ugyanettől a mestertől négy lábon álló, ovális, fedeles cukordoboz is volt. A mester egy másik műve, egy nagyméretű cukorszóró 2001 júniusában a Csók Galériában volt, majd 2002-ben Budapesten árverésre került.⁹⁷ Újabbán egy másik magángyűjtemény bütykös végű nyéllal készült kávéskanalán találkoztam a mesterjeggyel. Ez a jegy valószínűleg az 1828-as összeírásban szerepelt Stanczel József jegye lehet,⁹⁸ aki legény nélkül dolgozott Nagyváradon.⁹⁹

Pápa

Előző közleményemben sajnálatos hiba folytán, amit a korrektúra során nem vettem észre, Anton Kopf mesterjegyei hibásan – a két mesterjegy azonos rajzolattal – jelentek meg.¹⁰⁰ Ezt a két jegyet ezért most újra közlöm:

illetve

Egy budapesti magángyűjtemény keresztelőérmén Pápa csonka, a K:1593 próbajegyhez hasonló próbajegye és Jenkó Károly új mesterjegye volt.

Jenkó Károlyról írtam korábban,¹⁰¹ mesterjegyét is közöltem.¹⁰²

Pécs

Ganzer Ágoston életrajzi adatait egy korábbi tanulmányomban már tisztáztam,¹⁰³ de munkáiról ekkor

még a mesterjegy hiányában semmiféle adattal nem rendelkezem. Nem sokkal később előkerültek az ellene folyt csődeljárás iratai, amelyből rekonstruálható volt Ganzer tárgyi világa, mikrokörnyezete is.¹⁰⁴ Ebből képet alkothatunk a műhelyéről, felszereléséről, a benne készült tárgyakról, melyek leírása megtalálható az árverés leltáraiban. Konkrétan magánkézben vagy műkereskedelemben felbukkanó tárgy így még nem kapcsolható Ganzer Ágostonhoz. Ehhez szükség van a mesterjegyre is. Egyik lehetséges mesterjegyet, a kiírt „A. Gantzer” jegyet már 1999-ben sikerült meghatározni egy vidéki műkereskedésben felbukkant cibóriumról.¹⁰⁵ Ez a jegy már korábban is szerepelt egy sőtartópáron egy 1997-es árverésen, de nagyon kopott volt. Előkerült egy kiírt „Gantzer” jegy is egy levesmerőn, szintén budapesti árverésen,¹⁰⁶ de erről nem lehetett eldönteni, hogy Ganzer Ágoston vagy Ganzer János jegye volt-e. Legújabbán Pécs K:1615 próbajegyéhez hasonló próbajegy mellett új jegye került elő egy budapesti magángyűjtemény hegyes végű nyéllal készült kávéskanaláról.

Pozsony

2014-ben budapesti árverésen szerepelt egy belül aranyozott, kétfelé osztott, ovális, fedeles szelence, funkcióját tekintve valószínűleg úti fűszertartó.¹⁰⁷ Bár a próbajegy utolsó számjegye olvashatatlan, a szelence az 1850-es évek második felében készülhetett a beütött – Kőszeghynél nem szereplő – „F” évbetű alapján. A mesterjegy „AS” volt.

A készítő valószínűleg Scala (Skala) Ágoston, akinek kiírt SKALA mesterjeggyével Kőszeghy evőeszközöket ismert pozsonyi magántulajdonból.¹⁰⁸ August Scala 1837-ben kérte felvételét a pozsonyi céhbe, majd a remekrajz elkészítése és a mesterremekek – egy ékköves diadém és egy arany karperec – elkészítése után 1839-ben lett a céh tagja. Három inasáról is tudunk.¹⁰⁹ Mihalik és nyomában Kőszeghy és Toranová¹¹⁰ csak 1850-ig ismerte tevékenységét, azonban a most közölt szelence szerint az 1850-es évek második felében is még dolgozott.

Budapesti magángyűjteményben találtam egy fűszerkanalat, amelyet V. Ferdinánd 1848-as KB verdejegyű 20 krajcáros érméből készítettek. Mestere Paray Károly volt K:1804 mesterjeggyel. Próbajegye 1855-ös évszámú volt, ezt korábban négy olyan kávéskanálról közöltem, melyeken „E” évbetű is volt.¹¹¹ A fűszerkanálra azonban fordított „G” alakú évbetűt ütöttek.

Ɔ

Ebből következően valószínű, hogy Scala fenti szelencéjén az olvashatatlan próbajegy szintén 1855-ös évszámú lehetett.

Bécsi árverésen bukkant fel egy cukorurna, az idősebb Josephus Gerick munkája K:1764 mesterjeggyel és 1803-as próbajeggyel.¹¹² Az évbetű „H” volt, amiből jól látszik, hogy az évbetűket év közben változtatták. Joseph Gericknek egy új, sajnos nagyon kopott mesterjegye is felbukkant 1814-es próbajeggyel és „M” évbetűvel (K:1661, 1717) egy hegyes végű nyéllel készült kávéskanálon magángyűjteményben.

Ƨ

18. Josephus Gerick sen.: Cukorurna. Pozsony, 1803.
Magántulajdon

Pozsony vagy Pozsony-Vártelek?

Budapesti árverésen kelt el legutóbb egy kávéskanala.¹¹³ Jelzései:

12

Ɔ

A monogram kialakítása Adam Renner K:1784 mesterjegyére hasonlít, de ennek különböző, kisebb eltérésekkel készült, más keretezésű változatait korábban már közöltem. Legjobban hasonlít egy 1841-es pozsonyi próbajeggyel ellátott kanál ovális keretbe írt mesterjegyének monogramja,¹¹⁴ de jó analógia egy 1819-ben, szintén Pozsonyban készült evőkanál pajzsba írt jegye is.¹¹⁵ Bár ezeket a jegyeket Renner már pozsonyi mesterként használta, a próbajegy miatt nem lehetünk ebben teljesen biztosak. Pozsonyból ismerünk 12-es próbajegyet, de csak egyetlen tárgyról, Joannes Christophorus Stieger 1776-ban készült fali gyertyatartójáról,¹¹⁶ 13-as próbajegyet is csak egyetlen tárgyról, a Szlovák Nemzeti Múzeum miniatűrjének ezüstkeretéről.¹¹⁷ Pozsony-Vártelekről eddig még nem került elő finomsági jegy. Ezért valószínű, hogy a címben feltett kérdésre Pozsony a válasz legalább addig, míg új adat nem kerül elő.

Pozsony-Vártelek

Budapesti árverésen bukkant fel az idősebb Fridericus Becker empire boroskannája.¹¹⁸ Az 1813-ban (K:1817) készült kanna mesterjegye Becker K:1853 mesterjegyének kissé eltérő változata volt.

FB

Ezt a jelzést már korábban is láttam egy két füllel készült, hatkaréjos tálkán egy budapesti magángyűjteményben, ugyancsak 1813-as próbajeggyel.

Fridericus Becker műve 1820-ból (K:1820 próbajegy) egy budapesti magángyűjtemény két kisméretű (5,8 illetve 6,5 cm), oldalán vésett dísszel ékes pohara, melyek érdekessége a különös formájú „A” évbetű.

Λ

Selmebánya

Joannes Stanga 1827-ben szabadult fel, és 1835 körül lett mester a selmebányai ötvöscéhben.¹¹⁹ K:1972 mesterjeggyével öt gyümölcskés van K:1945 próbajeggyel a Magyar Nemzeti Múzeumban¹²⁰ és K:1946 próbajeggyel egy kávéskanál volt zólyomi magántulajdonban.¹²¹ A mesterjegy lekerekített végű téglalapba írt változatát Evá Toranová közölte a bélabányai r. k. templom kelyheről, amely egy 18. századi kehely másolata.¹²² Jegyei:

STANGA

Ugyanezzel a mesterjeggyel és K:1945 próbajeggyel budapesti magángyűjteményből is ismerek

egy lekerekített végű nyéllal készült kávéskanalat, de árverésen is volt hat evőkanala.¹²³ Újabban került elő a mesterjegy szögletes keretezésű változata egy kávéskanálról 1838-as évszámú új próbajeggyel.

STANGA

Stangának van egy másik mesterjegye is, a K:1973. Ezzel Kószeghy próbajegy nélküli filigránmívű gombokat ismert a selmebányai múzeum gyűjteményéből,¹²⁴ míg ugyanebben a múzeumban Toranová K:1943 próbajeggyel szintén filigránmívű csatot, a Szlovák Nemzeti Múzeumban hasonló gombot,¹²⁵ ugyancsak a Szlovák Nemzeti Múzeumban pedig új 10-es próbajeggyel két filigránmívű gombot talált.¹²⁶

19. Fridericus Becker sen.: Boroskanna. Pozsony-Vártelek, 1813. Magántulajdon

20. Johannes Stanga: Kehely. Selmebánya, 19. század első fele. Bélabánya, r. k. templom

10

Az 1850-es évektől dolgozott Selmecebányán egy „SZLADEK” mesterjegyű (K:1976) ötvös, akinek filigrángombjai 13-as próbajeggyel (K:1950) budapesti magángyűjteményben voltak.¹²⁷ Egy új 13-as próbajegy van a Szlovák Nemzeti Múzeum filigrángombján.¹²⁸ Öt mentegombja 1994-ben volt árverésen,¹²⁹ egy középrészén filigrángombból alakított karkötője pedig 1997-ben.¹³⁰ 2003-ban egy 1860 körülre keltezett ezüst filigrángombja került árverésre, melyen a szokásos K:1976 mesterjegy mellett egy új jegy is feltűnt.¹³¹

SZLADEK

IS
13

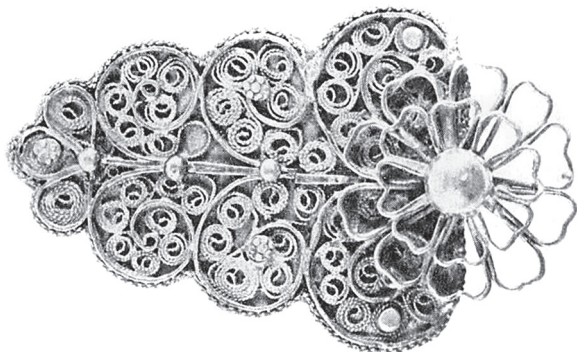
Ez a 13-as finomsági jegy mellett az IS monogramot is tartalmazza. Ez is Szladek jegye lehet. Ugyanennek egy változata, de a magyarázó „Szladek” nélkül a Szlovák Nemzeti Múzeum egy gombján is megtalálható.¹³²

IS
13

A jegyet a magyarázó jegy hiányában ott nem sikerült feloldani.

Selmecebánya – Besztercebánya

Jacobus Trauer későbbi selmecebányai ötvös inasnak szegődött 1826-ban Selmecebányán Nicolaus

21. Johannes Stanga: Csat. Selmecebánya, 19. század. Selmecebánya, Slovenské banské múzeum

Wienerhez, de kétévi tanulás után, valószínűleg mestere halála miatt kénytelen Besztercebányára szegődni. Az addig eltöltött időről egy selmecebányai városi tanácsnok állított ki bizonyítványt. Besztercebányán Libay Sámuel szegődtette 1828. augusztus 20-án, és három év múlva, 1831. július 17-én szabadtotta fel.¹³³ Kőszeghy szerint 1840 körül lett mester Selmecebányán. Mesterjegyét nem ismerte. Azt, hogy a jegy kiírt „TRAUER” alakú lehet, Mihalik cikke alapján írta le egy magántulajdonú evőkanálról.¹³⁴ Trauer mesterjegyét először Toranová közölte 1968-ban. A téglalapba foglalt kiírt jegyet a selmecebányai Szlovákiai Bányászati Múzeum gombolyagtartóján, a besztercebányai Közép-Szlovákiai Múzeum filigráncstaján és a pozsonyi Szlovák Nemzeti Múzeum filigrángombján találta meg.¹³⁵

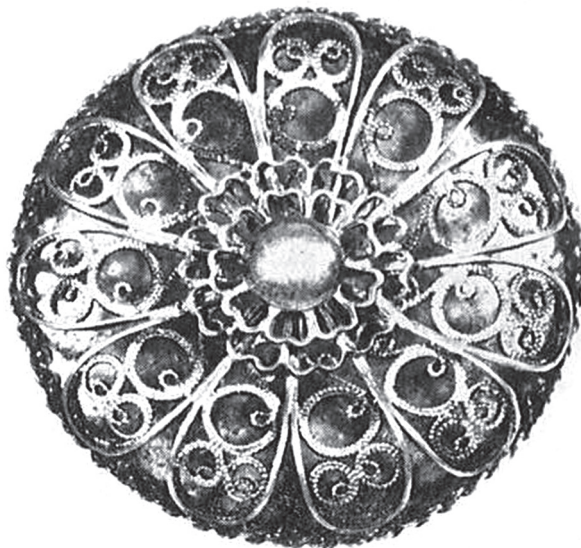
Trauer

A gombolyagtartón új próbajegy is volt.

A csatot és a gombot a K:1946 próbajegy jelezte. Egy németországi magángyűjteményben bukkant fel először Trauer nyújtott ovális keretezésű mesterjegye egy kávéskanálón K:1946 próbajegy mellett.¹³⁶

Trauer

22. Johannes Szladek: Gomb. Selmecebánya, 19. század. Pozsony, Slovenské národné múzeum

Ezzel a mesterjeggyel azóta több magángyűjteményben is talákoztam, mindig a K:1946 próbajeggyel együtt, különböző kanalakon. Egy budapesti árverésen 2008-ban hatszemélyes teáskanál-készletét árverezték az ovális mezőbe írt „Trauer” jeggyel és K:1946 próbajeggyel.¹³⁷ Egy budapesti magángyűjteményben Trauer ovális keretű mesterjegyével egy fűszerkanál bukkant fel, amelyet V. Ferdinánd 1848-as körmezbányai veretű 20 krajcárosából készített. Ezen új, 13-as finomsági jelzés volt, mely így 1850 körülre keltezhető.

Trauer selmezbányai működésének utolsó biztos adata, hogy 1857. április 15-én elbocsátó levelet adott inasának, Emler Vilmosnak, aki négy év tanulás után átszegődött Besztercebányára Rosenberger Ferenchez.¹³⁸ Valószínűleg Trauer is átköltözött Besztercebányára, mert több magángyűjteményben láttam ovális keretű mesterjegyével, de 1858-as besztercebányai próbajeggyel kávéskanalakat.¹³⁹

Újvidék

Budapesti magángyűjteményben találtam egy késbakot Újvidék K:2133 próbajegyével, „A” évbetűvel (K:2136) és pajzsba írt, egymásba kapcsolt AT betűkből álló mesterjeggyel.

A mester Atanáz Theofánovits lehet, aki 1828 körül működött Újvidéken.¹⁴⁰ Michael Kaupa mesterjegyével¹⁴¹ jelzett kávéskanalakon Újvidék új próbajegy is előkerült.

Érdekesebb ennél egy ezüstszerelékekkel készült pipa. A szár csatlakozásánál levő foglalaton Újvidék K:2133 próbajegy és „LD” mesterjegy van.

Ez a jegy Denizard (Demizard) Lajos jegye lehet, aki 1815. május 29-én kapott polgárjogot Újvidéken, és 1828-ban is ott működött.¹⁴² A pipa kupakja jelzetlen, de alatta a tűztér foglalatan PF mesterjegy és kétfejű sasos próbajegy látható.

A pipa próbajegyével teljesen azonos próbajeggyel találtam budapesti magángyűjteményben egy lekerekített végű nyéllal készült kávéskanalat negatív beütésű P.FRIDL mesterjeggyel.

Ezekkel a jegyekkel később láttam egy evőkanalet is a budapesti műkereskedelemben. Sajnos Fridl mestert, akinek talán rokona a Pancsován 1851-ben említett Eduardus Fridl,¹⁴³ nem tudom kapcsolatba hozni Újvidékkel. Így a mester, akárcsak a foglalát készítési helye egyelőre kérdéses marad. Mindenesetre utalnék azonban arra, hogy ez a sasos jegy próbajegy, és nem tévesztendő össze az osztrák császári és királyi udvari szállítók jegyével, ahol a birodalmi sas mellé illesztik a mester monogramját. Az mesterjegy, amely mellett mindig szerepel a szabályos próbajegy is. Ez a jegy pedig próbajegy, amelyben a sasra a finomságot jelző számot helyezték. Használatát valószínűleg Magyarország déli részén kell keresni, esetleg Szerbiában. Hasonló próbajegy nemrég LK mesterjegyű, bütökös végű nyéllal készült kávéskanalakról is előkerült.

Ezek meghatározásához is további kutatásra van szükség.

A budapesti műkereskedelemben volt 1999-ben egy tejmerő K:2133 újvidéki próbajeggyel és IN/T mesterjeggyel.

A mesterjegy, igaz csak csonkán, többször is előkerült. Egy hegyes végű nyéllal készült evőkanaalon a K:2133 próbajegy és Kőszeghnél nem kö-

zölt B évbetű mellett a jegy felső része (IN), majd egy hegyes végű nyéllel készült tejmerőn a K:2133 próbajegy mellett a jegy alsó része (T). A jegyek a

csonka körvonal és jegytöredékek segítségével jól kiegészíthetők a fenti teljes mesterjeggyé. Sajnos a mesterjegy feloldása eddig nem sikerült.

FÜGGELÉK

1.
Az óbudai izraelita hitközség anyakönyveiben¹⁴⁴ említett azon arany- és ezüstművesek, akik feltehetően már 1867 előtt dolgoztak Óbudán, és így munkáikat Óbuda próbajegyével jelezhették. A sok hasonló vagy azonos név miatt csak azokat vettem számba, akiknek foglalkozását egyértelműen beírták az anyakönyvbe.

Abeles, Herman (26 éves leánya házassága 1859. június 19., halála 54 évesen 1862. május 9.)

Baur, Joseph (leány házassága 1851. augusztus 10., halála 83 évesen 1859. október 31.)

Beck, Emanuel (házassága 25 éves korában 1851. november 2.)

Böhm, Salamon (leánya házassága 1861. október 6, másik leány házassága 20 évesen 1874. május 31., 25 éves fia házassága 1874. augusztus 9.)

Braun, Herman (24 éves fia, Moritz, házassága 1865. május 14., halála 53 évesen 1871. május 11.)

Braun, Josef (házassága 25 évesen 1860. október 28.)

Braun, Moritz (házassága 24 évesen 1865. május 14.)

Deutsch, Jacob (házassága 26 évesen 1868. június 1.)

Druker, Jacob (21 éves leánya házassága 1851. október 28.)

Druker, Jacob L. (halála 76 évesen 1863. január 19., lehet, hogy azonos az előzővel.)

Druker, L. H. (halála 69 évesen 1863. április 6.)

Druker, N. H. (fia házassága 1873. március 23.)

Fischer, Jacob (házassága 32 évesen 1866. október 14.)

Franke, Simon (házassága 31 évesen 1863. február 8.)

Gross, Adolf (házassága 29 évesen 1857. november 18.)

Gross, Moritz (házassága 30 évesen 1859. december 4.)

Grünwald, Moritz (házassága 59 évesen 1890. december 29.)

Hauser, Samson (24 éves fia házassága 1852. október 24.)

Hautrucz, Ignacz (házassága 60 évesen 1894. június 20.)

Kohn, Wilhelm (házassága 50 évesen 1851. augusztus 10.)

Lemberger, Salomon (30 éves fia házassága 1857. december 1.)

Löwinger, Josef (fia házassága 1868. november 8., halála 69 évesen 1869. július 20.)

Rubin, Adolf (házassága 31 évesen 1871. június 11.)

Schön, Simon (házassága 29 évesen 1855. december 16.)

Schulhof, David (32 éves leánya házassága 1852. október 10.)

Zilzer, Samuel (házassága 26 évesen 1872. szeptember 22.)

2.

Az óbudai izraelita hitközség 1850. januári összeírásában (MOL Filmtár A3584 sz. doboz) szereplő aranyművesek, ezüstművesek (Goldarbeiter, Silberarbeiter) és ékszerészek (az összeírásban: Jovlier, Jouvlier, Juvlir, itt egységesen Juwelier) életkorukkal együtt:

Abeles, Herman (46) Silberarbeiter

Adler, Jonas (37) Silberarbeiter

Bek, Emanuel (23) Goldarbeiter-gesell

Böhm, Salomon (34) Silberarbeiter

Braun, Herman (42) Silberarbeiter

Drucker, J. L. (54) Goldarbeiter

Drucker, L. H. (55) Silberarbeiter

Frankl, Israel (18) Silberarbeiter

Löwy, Joachim (37) Goldarbeiter

Marvay, Simon (33) Juwelier

Schosberger, Moritz (28) Goldarbeiter

Schulhof, J. L. (32) Silberarbeiter

Schulhof, Salomon (41) Silberarbeiter

Schulhof, Wolf (42) Silberarbeiter

Schwarz, Emanuel (29) Silberarbeiter

Schwarz, Josef (40) Silberarbeiter

Silberstein, Anton (kora nincs beírva) Juwelier

Weiss, Jacob (26) Juwelier

Weiss, Joachim (20) Juwelier

Wizinger, Herz (kora nincs beírva) Juwelier

JEGYZETEK

1 *Kőszeghy Elemér*: Magyarországi ötvösjegyek a középkortól 1867-ig. Budapest 1936.

2 *P. Brestyánszky Ilona*: A pest-budai ötvösség története. Budapest 1977.

3 BÁV 55. Művészeti aukció (2009. november 12.) 615. sz.: Pesti empire boroskancsó. Ezüst, 329 gr. Kerek talpon amfora formájú edény, vállán karéjos frízben virág- és növénydíszek, enyhén boltozatos billenő fedél és ívelt fogó. Talpperemén jelzett: Pest, 1817–18, „q” évbetű. Starzer Antal. (Újjonnan felbukkant, eddig még nem publikált AS mesterjegy ovális mezőben.) *Kőszeghy* 395, 462. M: 23,6 cm.

4 *P. Brestyánszky* i. m. 352.

5 *Földes Emilia*: Ötvöskatalógus. Budapest 1978, 451. sz.: Filigránkosárka, filigránműű. Hatszögletű, hosszúka formájú, hat egyforma méretű és díszítésű oldallappal. Mustrájuk ágas-bogas, bogyós, csipkeszerű filigránmunka. Felső és alsó részén körbefutó pánt. Alja sima, hatszögletű ezüstlemez. Két nagy füle ívesen hajló indás mustrájú filigránnal díszített. Hat csavart filigránműű lába van. Mesterjegy belül az alján: téglányban VM monogram, *Kőszeghy* 804. Próbabélyeg uo.: 1800 K. *Kőszeghy* 393, *Brestyánszky* 119. M: 75 mm, fenéklap: 143 × 61 mm. Ltsz.: IP.68.84.

6 Pest-Belváros születési anyakönyve: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (továbbiakban: MOL) Filmtár A74 sz., halotti anyakönyvei: MOL Filmtár A89,90 sz. dobozok.

7 *P. Brestyánszky* i. m. 290.

8 *Földes* i. m. 450. sz.: Mentekötő, aranyozott ezüst, sodronydíszes. Levágott sarkú, négyzet alakú lemezek, filigrános sodronydíszszel, középen és a sarkokban sötétvörös almandin kövekkel. A lemezeket láncok kötik össze egymással. A legnagyobb lemezt 6 kő díszíti. A lemezek sodronyhálója szélén hullámos, a kövek körül indamotívum van. Mesterjegy a lemezek hátoldalán: VM monogram. Próbabélyeg uo.: 1824, *Kőszeghy* 400, *Brestyánszky* 130. H: 800 mm. Ltsz.: 55.130.1.1–2.

9 Nagyházi Galéria és Aukciósház 117. Aukció (2005. május 28.) 695. sz.: Női gyűrű. Pest. 19. sz. közepe, antik arany, „Pesth” jelzéssel, Stenger Vilmos, öntött, almandinfoglalással, szélein vonalas díszszel. 4,7 gr.

10 *Földes* i. m. 462. sz.: Pecsetgyűrű, arany, öntött. A széles, domború abroncs a pecsétfej foglatává szélesedik. Az ellipszis alakú rubinkoronája laposra csiszolt, DR Rot bevéséssel. Mesterjegy az abroncs belső oldalán: LS monogram. Helybélyegző uo.: *Kőszeghy* 471, *Brestyánszky* 233. Aranypróba 3. *Kőszeghy* 445, *Brestyánszky* 185. Á: 19 mm. Ltsz.: 15275.

11 Pest-Belváros születési anyakönyvei, MOL Filmtár A75. sz., halotti anyakönyvei, MOL Filmtár A92 sz. dobozok, Pest-Terézváros születési anyakönyvei, MOL Filmtár A96 sz., házassági anyakönyvei, MOL Filmtár A116 sz. dobozok.

12 Pest-Belváros házassági anyakönyvei, MOL Filmtár A84 sz. doboz.

13 MOL Z195. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, illetve jogelődjei iratai. 42. sz. doboz. 995/16134. sz. Schickinger Adolfot *Brestyánszky* és Horváth Henrik (A pesti arany- és ezüstművesek névsora. Budapest Régi-ségei XII. 1937, 251–257) sem ismerte.

14 *Waltraud Neuwirth*: Wiener Silber 1781–1866. Wien 2002, 215.

15 Uo.: 234–235.

16 *P. Brestyánszky* i. m. 227.

17 *P. Brestyánszky* i. m. 224.

18 Az Ernst-Múzeum Aukciói. XII. Különböző magánbirtokból származó műtárgyak. Budapest 1920, 1203. sz.: Gombolyagtartó, ezüstfiligrán, félgömbös testtel. SE mesterjegy, Óbuda 1810.

19 Polgár Galéria és Aukciósház 55. Tavaszi Művészeti Aukció. 2005. május 18., 266.sz.: Óbudai filigrános teaszűrő. 13 latos antik ezüst, 18,5 cm, bruttó 21 gr. Jelzett: Engel Sámuel, 1820 körül (B:85,100, vagy K:362,371). Kerek, virágrozetákkal tagolt fenekén 12 szziromból álló pártázattal szegély. Sötétbarnára pácolt, esztergált, baluszteres fanyél.

20 *P. Brestyánszky* i. m. 228. Mindhárman szerepelnek Óbuda 1828-as összeírásában (MOL Filmtár B128 sz. doboz), de sem az anyakönyvben, sem Schoen Arnold munkájában (Óbuda múltjából. Budapest 1935.) nem található.

21 *P. Brestyánszky* i. m. 228. *Földes* i. m. 79. sz.

22 Dorotheum 2095. Kunstauktion. Wien, 2005. június 2., 184.: Paar Budapester Biedermeier Kerzenleuchter mit 4-flammiger Girandoleneinsätzen. Silber, rund, hochgewölbter Fuß mit Ornamentband mit drei Volutenarmen, Rosenblütenwülste, vasenförmiges Zentrum, Tropfränder mit Blattband, Höhe 46,5 cm, Gewicht 1723 g, Girandoleneinsätze ungemarkt, Kerzenleuchter mit Meisterzeichen JS=Isaac Seitz bzw. Ignaz Stigler (*Kőszeghy* 377), Beschauezeichen Altofen 1833.

23 Pless és Fox Ékszerüzlete 76. Árverés. 1996. május 28., 71. sz.: Antik kanál. Beszterce 1826. Johannes Deutschmann. 6,66 gr. (Mind a város, mind a mester megnevezése téves.)

24 BÁV 43. Művészeti Aukció, 2003. október 30. 898., sz.: Kosárka. Filigránezüst, 16 gr, ezüstsodrony füffel. Jelzett: Óbuda, 1820, JD mesterjegy. H:8,5 cm.

25 Függelék 2. A gyűjtött adatok egymással ellentmondóak. Az 1850-es összeírás alapján feltételezhetően 1796-ban született. A Függelék 1 szerint az anyakönyvben az szerepel, hogy 1863-ban 76 évesen halt meg, vagyis 1787 körül születhetett. Általában a halálozáskori életkor szokott téves lenni, mivel a hátramaradtak, ha egyáltalán volt közeli rokon, nem tudták a pontos életkort. Mindenesetre 1820 körül Jacob Drucker már dolgozhatott Óbudán.

26 *Schoen Arnold*: Óbuda múltjából. Budapest 1935, 52.

27 A M. Kir. Postatakarékpénztár Árverési Csarnokának 1938. évi külön Aukciója (1938. január 22.), 288. sz.: Ékszerládika. Ezüstfiligrán, színes ékkövekkel díszítve. Óbuda 1820. Az Előszóban (9.): Ismeretlen óbudai JD jegyű ezüstművest örökít meg egy filigrános ládika álékszerekkel díszítve, hitelesítő jegyén az 1820-as évszám jelzi a készítés idejét.

BÁV 110. Festményaukció, műtárgy és szőnyegárverés, 2002. december 11–13., 449. Vízitkátyatálka. Ezüst, 80 gr. Ovális forma, öblében trébelt, stilizált leveles díszítéssel, peremén ráforrasztott tulipán motívumsor. Több helyen javított, kissé deformált. Jelzett: Óbuda, 1820, JD feloldatlan mesterjegy.

28 A régi Buda és Pest iparművészetének kiállítása. Iparművészeti Múzeum. Budapest 1935, 36. sz.

- 29 MOL Filmtár B128 sz. doboz.
- 30 Keresztelőérem. Óbuda 1833 (B:91), B évbetű (B:95). Polák József B:102var. Hátralé: Gewidmet den/ Joseph Kunig/ von seiner Firmfather/ Joseph Müller.
- 31 Földes i. m. 70, 71, 72 sz. A 71. számú két fűszerkanál az 1942-es Almásy-aukcióról került a múzeumba: Gróf Almásy-Teleki Éva Művészeti Intézete (volt Ernst-Múzeum) VIII. Aukció, 1942. március 9., 869. Teaszűrő és két sókanál. Filigránézüst. Óbuda, 1840 körül. (Az évszám pontatlan, a teaszűrő ma nincs a múzeumban.)
- 32 P. *Brestyánszky* i. m. 226.
- 33 *István Heller*: Ungarische und siebenbürgische Goldschmiedearbeiten. München 2000, 43.: Taufmedaille in Silberrahmen. Josef Polak, datiert 1833. Silber, graviert, Medaille geprägt, Rahmen in Filigranarbeit gefertigt. D: Medaille 6,0 cm, mit Rand 10,0 cm. „Joseph Kubinszky geb: D: 2. August 1834, Taufpathe war Joseph Thoma.“
- 34 Pless és Fox Ékszerüzlete. Árverés 1990. december 17-én, 10. sz.: Keresztelőérem, ezüstfiligrán keretben keresztelési jelenetet ábrázoló érem. Hátán 1834-ből származó, Ottilia Dirner születésére készült vésett emlékszőveg. Polák József (B:102), Óbuda 1833 és B évbetű. A filigrán hibás, kissé hiányos.
- 35 Polgár Galéria és Aukcióház 57. Őszi Művészeti Aukció (2005. október 13.), 330.: Óbudai keresztelőérem. 13 latos antik ezüst, 24 gr, 10 cm. Jelzett: Polák József, B évbetű, 1833 (B:91, 95, 102). Hét karéjos, filigránkeretben, gyűrűbe foglalt medál a keresztet tartó kis Jézus figurájával és körirattal: ERLÖSER DER WELT. Alul az éremművész jelzése: L. Heuberger F(ecit). Fölül díszes akasztó.
- 36 Pless és Fox Ékszerüzlete 146. Árverés 2002. március 25., 146.: Keresztelőérme, filigrántechnikával készült, kissé sérült, horpadt, a belső érmerészen „Heuberger” felirat, átmérő 11,5 cm. Óbuda 1835, Polák József. Súly 10,0 g.
- 37 BAV 52. Ékszeraukció, 2000. május 30., 232.: Keresztelőérem. Ezüst, filigrándíszítésű keretben Jézus keresztelése ábrázolás Heuberger jelzéssel, hátoldalon vésett felirattal, függeszűkarikával. Óbuda, 1838, B évbetű, Polák József. Súly 54,4 g.
- 38 BAV 49. Művészeti Aukció (2006. november 9.), 761.: Óbudai keresztelőérem. Ezüst, filigránmívű keretben. Érmén a gyermek Jézus keresztel, körben német nyelvű felirat: ERLÖSER DER WELT. L. HEUBERGER F. Hátraléján ajándékozási véset: Anna Carl/ geboren den 31, Mai 1841/ Taufpathe War F. Weisz. Jelzett: Óbuda 1838 (B évbetű) Polák József (B:93, 95, 102). Átm.: 7,5 cm.
- 39 M. Kir. Postatakarékpénztár Árverési Csarnoka 103. Aukció. 1942. március 27. 1431.: Keresztelőérem. Ezüst. Óbuda 1845. (2. oldal: Az aukcióra kerülő tárgyak általános leírása; 1431.: Polák József)
- 40 *Heller*: i. m. 44.: Gewürzbehälter auf einem Dreifuß. Meister mit dem Familienname STERN, datiert 184(?). Als Gewürzbehälter dient eine halbrunde getriebene Silberschale mit profiliertem Rand, die auf drei schlanken, leicht gebogenen Stützen mit rollenförmigen Füßen steht. (Markentafel 43).
- 41 Földes i. m. 73.: Fűszertartópár, kalapált, filigránmívű. A tartócsésze kör alakú, öblös, sima, díszítetlen felületű, kívülről kettős vonalperemmel. Három filigránmívű, stilizált levélformájú, kis hengeralakban végződő lába kifelé hajlik. M: 55 mm, Á: 96 mm (Ltsz.: 23664.1–2.). Mesterjegye: kívül a csésze alján téglányban STERN. Próbajegye 1845.
- 42 P. *Brestyánszky* i. m. 354.
- 43 MOL Filmtár B128. sz. doboz.
- 44 P. *Brestyánszky* i. m. 223.
- 45 BAV 56. Művészeti Aukció (2010. május 20.) 625.: Óbudai biedermeier pipa. Faragott tajték antik ezüstkupakkal, pipakosarán ezüstmontírozással. Patentszáródású csigavonalas, áttört és bordázott díszítésű zsanéros kupak. Szára hiányzik. Ezüstoffalatán jelzett: Óbuda 1835. B évbetű., Josephus Adler. Kőszeghy 365, 369, 378. H: 17 cm.
- 46 <https://familysearch.org>
- 47 Kalocsa halotti anyakönyvei, MOL Filmtár A3145 sz. doboz.
- 48 A Nemzeti Múzeum Régiségtárának gyarapodása 1914-ben. In: Közlemények a Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából. I. 1916, 1.sz., 65.
- 49 *Grotte András*: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására II. Művészettörténeti Értesítő XL. 1991, 69.
- 50 *Ridovics Anna* szíves közlése.
- 51 A magyar pipaművéség története. Történelem a magyar pipákon. Kiállítási katalógus. Szerk.: *Haider Edit*, *Ridovics Anna*. Budapest 2000, Kat.: 20/30. sz. Ltsz.: MNM D.1914.16.13.
- 52 *Neuwirth* i. m. (14. j.) 197.
- 53 *Kőszeghy* i. m. 158, *Eva Toranová*: Kežmarsky zlatnícky cech. Zborník SNM LXIII. Historia 9. 1969 (továbbiakban: *Toranová* 1969), 284, *Uő*: Goldschmiedekunst in der Slowakei. Hanau 1982 (továbbiakban: *Toranová* 1982), 237.
- 54 Ez később németországi magángyűjteménybe került, és Londonban árverezték el. (Dr. Heller's Lexicon. Sotheby's London, 4, December 2012, No. 145.)
- 55 *Kőszeghy* i. m. 159, *Toranová* 1982, 237.
- 56 *Kőszeghy* i. m. 159.
- 57 *Eva Toranová*: Vyroby domácich zlatníkov a pamiatky zlatníckych cechov v zbierkach slovenských múzeí. Bratislava 1968 (továbbiakban: *Toranová* 1968), 51. sz. Inv.č. UH 3999.
- 58 *Toranová* 1969, Katalog 8. sz.
- 59 Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum Régi ezüstkiállításának leíró lajstroma (szerk.: *Csányi Károly*). Budapest 1927, 596. sz.: Talpas cukortartó fedővel, urna alakú, tojásdad testen empire palmettás fríz, boltozatos tagozott födelén gyümölcsök. M: 21,5 cm. JO mesterjegye. Magyar, empire. (Wertheimer Adolf)
- 60 BAV 43. Művészeti aukció (2003. október 30.), 923. sz. Empire gyertyatartópár. Ezüst, 529 g. Talpán igényesen trébelt lándzsaleveles növényi díszítmény. Egyenes vonalú, tizenkét lapra osztott szár recézett tagoló gyűrűvel. Öntött, empire gyertyacsésze vésett és poncolt motívumokkal. Jelzett: Késmárk, 1810 körül. Jacobus Olmützer junior. Kőszeghy 933, 949. M: 25,5 cm. Ugyanez: BAV 46. Művészeti aukció (2005. május 5.), 837.sz.
- 61 Állami Zálogház és Árverési Csarnok N. V. 136. számú aukciója (1949. március 30.), 1204. sz.: Talpas cukortartó fedővel. Ezüst, trébelt díszítéssel. 355 gr. Késmárk. Jacobus Olmützer junior. XIX. század eleje. (Ugyanez: Állami Zálogház és Árverési Csarnok N. V. 137. számú aukciója (1949. június 1.) 1065. sz.)

62 Nagyházi Galéria és Aukciósház. Műtárgyárverés (1999. április 29.), 341. sz.: Fedeles cukortartó. Ezüst, klapált, ovális, csavart dróttal szerelt peremmel, két leveles tapadású füllel, tagolt fedelén leveles körte. M: 12 cm, 427,7 g. (Kőszeghy 933, 949.)

63 BAV 61. Művészeti aukció (2012. november 15.), 624. sz.: Késmárki empire boroskanna. Ezüst, 409 g. Trébelt, gyöngyosrral díszített, ívelt talpon körte formájú edény. Oldalán maszkaronés, stilizált fafül, zsanéros fedelén gyümölcsdész. Füle restaurált. Talpperemén és fedelén jelzett: Késmárk, 1810 körül, Jacobus Olmützer junior (Kőszeghy 923, 949). M: 23,2 cm.

64 Sotheby's London. Fine English and Foreign Silver and Plate (20th October 1977.), No. 109. An early 19th century Czechoslovakian coffee jug and hot milk jug, the vase-shaped bodies embossed with bearded busts within matted and leaf chased ovals, similar ornament at the necks, covers and pedestal bases, 11,5 in. (29,5 cm) and 10,5 in. (27 cm) high, by Jacobus Olmützer Jr. Kesmark, circa 1810, 23 oz, 12 dwt (all in). (Sajnos, a katalógusban nincs fényképük.)

65 Dorotheum 2290. Kunstauktion. Silber. (16. Mai 2011.) 572.: Kesmarker Zuckerdose. Silber, oval, Scharnierdeckel mit plastischen Blumenknauf, vier Füße. Wappengravur. 135×10×11,5 cm. Gewicht 387 g. Meisterzeichen AH= Andreas Hanzely, Beschauzeichen: Kesmark um 1780.

66 BAV 59. Művészeti aukció (2011. november 10.), 680.: Felvidéki barokk gyertyatartó. Ezüst 222 g. Trébelt, nyolcszögletű talpon gyűrűvel tagolt szár, kehely formájú gyertyacsészével. Talpán felül jelzett: 13 latos féminomsági jellel, valamint feloldatlan, AH mesterjeggyel, ill. beütött „IHLS” tulajdonosi monogram. Magyar 1760 körül. M: 16,6 cm.

67 Kőszeghy i. m. 158–159, Toranová 1969, 284–285. Toranová 1982, 237. említi, hogy az idősebb Andreas Hanzely Besztercebányán volt inas, míg az ifjabb az apjánál Késmárkon. Besztercebányán működött Samuel Hanzely (1696–1712) és Johann Hanzely (1730–1745), de Hanzely András inast Besztercebányán korábban nem említették. (H. Mihalik Sándor: Besztercebányai ötvösök a XV.–XIX. században. Múzeumi és Könyvtári Értesítő XII. 1918, 36–53, 127–142.), de Kapossy szerint is Hanzely András Hanzely János fia volt, és Besztercebányán volt inas: Kapossy János: Magyarországi ötvösök a XVIII.–XIX. században. Budapest 1934, 18.

68 Kőszeghy i. m. 158–159.

69 Toranová 1969, 289. Katalog 9, 276, 7. kép.

70 Galerie Jürg Stuker, Bern. Auktionen 96–101 (13. November 1970.), 1272.: Zuckerdose, Kesmark um 1750. Meistermarke Andreas Hanzely sen. Bauchige Ovalform mit gewölbtem Klappdeckel. Wandung und Deckel mit vier geschweiften Rippenfeldern, als Knauf eine Frucht an belaubtem Zweig. Innen Spuren alter Vergoldung. 13×10×10 cm. Gewicht 250 g. Taf. 13. („Szappantartó típus”)

71 Sotheby's Geneva (12th May 1987). European Silver, Nr. 100.: An Hungarian Standing Cup and Cover, Andreas Hanzely jnr., Kesmark circa 1800, the body and cover embossed with pineapple lobes, sheet scroll-work finial, on a stem in form of the young Bacchus below a leafy canopy, on a matching circular foot, marked on body and cover, 474 gr, 30 cm high. Ugyanez: Judit H. Kolba:

Hungarian Silver. The Nicolas M. Salgo Collection. London 1996, Nr. 102.

72 A historizálás nem csak Hanzely serlegének jellemzője. Nagyjából vele egy időben, 1810 körül készítette Pozsony-Vártelken Adam Renner szintén 17. századi minta alapján azt a fedeles serleget, amely most a budapesti Iparművészeti Múzeum tulajdona. (Az európai iparművészet stíluskorszakai. Historizmus és eklektika. Kiállítás az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből. Budapest 1992, 363. sz. Ltsz. 50.4.)

73 BAV 55. Művészeti aukció (2009. november 12.), 616. sz.: Késmárki empire tejszínkiöntő. Ezüst, 113 g. Trébelt, öblös edény, ívelt füllel. Billenő fedelén plasztikus gyümölcsdész. Talpán jelzett: Andreas Hanzely Senior, valamint 1966 utáni pesti hitelesítő jegy. Kőszeghy 934, 947. Ugyanez: BAV 56. Művészeti aukció (2011. május 20.), 661. sz.

74 Heller i. m. (33. j.) No. 85.: Teller mit gravierten Wappen der Familie Bezeredy. Ugyanez: István Heller: Europäische Goldschmiedearbeiten 1560–1860. München 2003, No. 187.

75 Grotte András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására XIII. Művészettörténeti Értesítő 60. 2011 (továbbiakban: Kísérlet XIII.), 111.

76 Toranová 1969, 290, Katalog 12 (8c kép) és 13.

77 Grotte András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására II. Művészettörténeti Értesítő XL. 1991, 74, és Uő: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására VIII. Művészettörténeti Értesítő LI. 2002 (továbbiakban: Kísérlet VIII.), 331.

78 Polgár Galéria és Aukciósház 88. Tavaszi Művészeti Aukció (2011. május 17.), 368.: Antik csengő. 12 latos antik ezüst, 156 g, 10×7 cm. Jelzett: Lócse 1830 körül, JG (Johannes Gemza) mesterjegy. (A város helyesen: Késmárk.)

79 Kísérlet XIII., 113–114.

80 BAV 51. Művészeti Aukció (2007. november 8.), 784. sz.: Nagybányai rokokó misekehely. Tűzaranyozott ezüst, 400 gr. Trébelt, hat részre tagolt, lépcsőzetes talp, fazettált, körte alakú nádusszal és kihajló peremű kupával. Talpperemén beütött latin nyelvű ajándékozási felirat (kiegészítésekkel): SACEL(LO). S(ANCTAE). ROSAL(IAE). VIRG(INIS). EX MUNIFIC(ENTIA). P(ERILLUSTRISSIMI). D(OMINI). JOSEPH(I). PAULKOVICS SENATOR NAGYBANIEN(SIS). ET ELISABETH(AE). KOFFLER CONSORT(AE). EJ(US). CUR(A). ET OBL(ATIONE). ANNO 1780.

Talpperem alján jelzett: benyomott JoGy mesterjegy, 12 latos finomsági jelzés, nagybányai városjegy. Kőszeghy 1263. M. 21 cm.

81 Balogh Béla, Oszóczi Kálmán: A nagybányai ötvös-céh a XV–XVII. században. In: Művelődéstörténeti tanulmányok. Bukarest 1979, 121–137.

82 Sándor Mihalik: Versuch einer Zentralisierung des ungarisches Punzierungswesen im 18. Jahrhundert. Acta Historiae Artium VII. 1961, 266.

83 Kőszeghy i. m. 228.

84 Sotheby's Genf. European Silver. 12th November 1985, 11.: A Hungarian Sugar box, maker's mark IG over 13 (Kőszeghy No. 1267), Nagybánya, c.1760, the oval body and cover fluted at intervals, stamped with the initials E.P. marked on base and lid, 211 gr, 12,4 cm wide.

85 Kőszeghy i. m. 228.

86 Nagyházi Galéria és Aukciósház. 123. aukció. Ezüsttárgyak és ékszerek (2005. december 10.), 38.: Fűszertartó. Nagybánya 1800 körül, antik ezüst, Josephus Huszár, ovális forma, négy öntött lábon álló, belül tűz-aranyozott, 87,2 gr, M. 4 cm.

87 BÁV 50. Művészeti Aukció (2007. május 24.), 785.: Nagybányai klasszicista sótartó. Ezüst, 87 gr, belül aranyozva. Négy öntött lábon álló ovális tálka, peremén barázdált díszítéssel. Jelzett a fenekén: Nagybánya, XVIII. sz. vége, Josephus Huszár, Kőszeghy 1264 variáns, 1269. M: 4 cm, H: 7,5 cm.

88 Dorotheum 2226. Kunstauktion. Silber (11. Mai 2009.), 61.: Neustädter klassizistische Mokkakanne. Silber, rund, gebauht, Scharnierdeckel mit Eichelbekrönung, Holzhenkel, Höhe: 20,3 cm, gewicht 403 gr. Meisterzeichen 13/IH. Stadtmarke Neustadt (Magybánya), um 1780.

89 Magyar Református Egyházak javainak tára. Kárpátaljai Református Egyház I–IV. II. Beregi Egyházmegye 1. Szerk.: Küllös Imre, P. Szalay Emőke. Budapest 2000. Bilke. Úrasztali felszerelési tárgyak, 131. 5. Kenyérosztó tányér. Ezüst, vésett felirattal. Egyenes szélű, vízszintes peremű, lapos öblű tányér. A peremén vésett felirat: NEHAI TTES ÉS NEMZETES KOMLOSI LAJOS ÚR EL MARADOT ÖZVEGYE TTE TSEPEI ZOLTÁN KLÁRA ASZONY ISTENES INDULATBOL AJÁNDÉKOZTA A KOMLOSI RFOR ECCLANAK AO 1799 I MARTI. Beütött hitelesítő és mesterjegy. Kőszeghy 1936. 1265,1269. Készült: XVIII. század vége, Nagybánya, Huszár József munkája. Átm.: 17 cm. A jegy rajzáért és fényképezéért külön köszönettel tartozom P. Szalay Emőkének.

90 Magyar Református Egyházak javainak tára. Kárpátaljai Református Egyház I–IV. I. Máramaros-Ugocsa Egyházmegye. Szerk.: Küllös Imre, P. Szalay Emőke. Budapest 1999. Forgolány, 106: Úrasztali felszerelési tárgyak. 1. Kehely. Ezüst, aranyozott, vésett felirattal. Peremes, domború talpú, széles szárú, felül levélsorral, gyűrűvel, nádusza körte alakú, kuppája alul domború, alig szélesebb magas oldallal. Felirat a talp peremén: EZEN POHARAT NAGY MIKLÓS ISTENES INDULATBÓL AJÁNLÓTTA A FORGOLÁNYI REF. SZENT ECCLANAK AO 1798 DIE DEC. Jeggyel ellátva. Kőszeghy 1936, 1265. Készült: Nagybánya, XVIII. század vége. Talpátm.: 12,8 cm, szájátm.: 9 cm, m.: 25,7 cm.

91 P. Szalay Emőke: Feltételezett nagybányai ötvösmunkák Kárpátalján. Adatok a nagybányai ötvösséghez. Néprajzi Látóhatár X. 2001, 547–548.

92 Dorotheum 2130. Kunstauktion (1. Juni 2006.), 85.: Neustädter Kaffeekanne. Silber, rund, abgesetzter Fuß, Randzonen mit Perlband, eingezogene Halszone, Schnabelausguß, Scharnierdeckel mit Blattbekrönung, Holzhenkel, Höhe 21 cm, Bruttogewicht 566 gr, Meisterzeichen IN, Stempel für 13-lötiges Silber, Stadtmarke Neustadt (Nagybánya) um 1780.

93 Kapossy i. m. 41.

94 Sotheby's Genf. European Silver. 12th November 1985, 8.: A Parcel-gilt Sweetmeat Dish, maker's mark AW in monogram, town mark crossed mallets, possibly Nagybánya, c.1665, the sides lobed and alternatedly flat chased with baroque flowers, another embossed in the centre, cast S-scroll handles, 130 gr, 13,8 cm wide.

95 Dorotheum 2000. Kunstauktion. Silber (17. Mai 2002.), 69.: Empire Schnupftabkdose. Silber, Innenvergoldung, rechteckig mit abgeschrägten Ecken, Scharnier-

deckel, die gesamte Dose mit graviertem Streifen- und Blattdekor, Randzone mit Wellenband, 8,7×4,5×2 cm, Gewicht 130 gr. Meisterzeichen EW, Beschauzeichen Neustadt (?) Anfang 19. Jh.

96 BÁV 23. Művészeti Aukció (1993. október 20.) 252.: Sótartó. Ezüst, 89,9 gr, belül aranyozott, szárán applikált, koronából kinövő, csavarodó, kígyószerű díszítés. Hitelesítő jegyei szerint a XIX. század elején Nagyváradon készült, mesterjegye szerint Leopoldus Ausländer (?) készítette. Enyhén kopott.

97 BÁV 40. Művészeti Aukció (2002. április 24.), 512.: Cukorszórá. Ezüst, 203 gr. Kerek talpon tojásdad alakú test, áttört, bajonettzáras tetővel. Jelzett: Nagyvárad, 1810 körül, JS feloldatlan mesterjegy.

98 Kapossy i. m. 45. Monogramja alapján a Várad-Váralján működött Simon Izsák is szóba jöhetne, de a zsidó származású ötvös valószínűleg nem használt volna koronát a mesterjegyében.

99 Nagyvárad 1828. évi összeírása, MOL Filmtár B50 sz. doboz.

100 Grotte András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására XV. Művészettörténeti Értesítő 63. 2014 (továbbiakban: Kísérlet XV.), 152. A hiba felismeréséért Fekete Krisztiánnak tartozom köszönettel.

101 Grotte András: Adatok a magyarországi ötvösség történetéhez III. Pápa. Művészettörténeti Értesítő L 2001, 334.

102 Kísérlet XV., 152.

103 Grotte András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására IV. Pécsi ötvösök. Művészettörténeti Értesítő XLV. 1996, 255.

104 Gál Éva: Egy 19. századi aranyműves mester a források tükrében. X. Kézművesipar-történeti Szimpózium. Budapest, 2001. október 29–30. Harminc év számvetése. Szerk.: Szulovszky János. Budapest 2002, 151–160.

105 Grotte András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására VI. Művészettörténeti Értesítő XLVIII. 1999, 130.

106 Kísérlet VIII., 330.

107 Nagyházi Galéria és Aukciósház. 200. jubileumi aukció, a Nagyházi Galéria fennállásának 30. évfordulója (2014. május 29.), 992. sz.: Szelence. Pozsony, 185(?), 13 latos antik ezüst „AS” mesterjegy, belsejében aranyozott, kétosztású ovális, sima test, 98,1g, 6,2×5×2,5 cm.

108 Kőszeghy i. m. 303.

109 Mihalik József: Háromszáz év a pozsonyi ötvösség történetéből. Múzeumi és Könyvtári Értesítő V. 1911, 152.

110 Toranová 1982, 236.

111 Grotte András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására V. Művészettörténeti Értesítő XLVI. 1997 (továbbiakban: Kísérlet V.), 209, 210.

112 Dorotheum 2290. Kunstauktion. Silber (16 Mai 2011.), 560.: Preßburger Zuckerurne. Silber, rund, hochgewölbter Steckdeckel mit floraler Bekrönung, zwei Henkel, Höhe 19 cm, Gewicht 626 g. Meisterzeichen JG=Josef Gerick sen., Preßburger Beschauzeichen 1803.

113 Csók István Antikvitás 90. Árverése (2014. május 26.) 36.: Pozsonyi antik ezüst mokkás kanna . . . 16,5 cm, 302 g. 12 latos antik ezüst, feketére pácolt fafüllel. Jelzett: 12 latos fémjel, AR (?) mesterjegy.

114 Grotte András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására X. Művészettörténeti Értesítő LIII. 2004, 134.

- 115 Kísérlet VIII., 333.
 116 *Kőszeghy* i. m. 298.
 117 *Toranová* 1968, 158. sz.
 118 BÁV 58. Művészeti Aukció (2011. május 26.), 818. sz.: Pozsony-vártelki empire boroskanna. Ezüst, 412 g. Trébelt, ovális talpon amfora alakú edény ívelt füllel. Vállán és billenő fedelén kontúrbeütött és poncolt stilizált növényi díszítmények. Talpán alul jelzett: Pozsony-Vártelk 1813, Fridericus Becker senior. (*Kőszeghy* K:1817 és 1853 variáns) M: 23,2 cm.
 119 *Kőszeghy* i. m. 331.
 120 K:1972/a, Közlemények a Nemzeti Múzeum Érem- és Régiséggyűjtéséről, I.k. (1916), 65. Ltsz.: 125/914.
 121 K:1972/b.
 122 *Toranová* 1982, 152.: Kelch. Johannes Stanga, Schemnitz, 1. Hälfte des 19. Jh. Silber, vergoldet. H: 24,5 cm. Kopie eines Kelches aus dem 18. Jh. Barock gegliederter Fuß mit ziselierten Rocailles, Blüten, Früchten und Ähren. Der durchbrochene, in Gußtechnik gefertigte Nodus ist mit Weintrauben, Ähren und Rosen geschmückt. Auf der Kuppe des Kelches ist eine Berglandschaft mit Bergleuten bei der Arbeit ziseliert.
 123 Óra- és Ékszerkereskedelmi Vállalat 1986. Őszi Ékszer- és Nemesfém-aukció (1986. november 25.), 209. sz.: Evőkanál, hat db. Antik ezüst, előrehajló lándzsalevélgű nyéllal, vésett AH monogrammal, Selmecebánya 1840 körül, Stanga János, súly 383 g.
 124 *Kőszeghy* i. m. 331.
 125 *Toranová* 1968, 166, 202. Banská Stiaavnica, Slovenské banské múzeum, leltári szám nélkül, ill. Bratislava, Slovenské národné múzeum, Inv. č. UH 4166.
 126 *Toranová* 1968, 195–196. Bratislava, Slovenské národné múzeum. Inv. č. UM 3474–3475.
 127 *Kőszeghy* i. m. 331.
 128 *Toranová* 1968, 192. A filigrángomb átmérője 3,8 cm. Bratislava, Slovenské národné múzeum, Inv. č. UH 1172.
 129 BÁV 25. Művészeti aukció (1994. október 25.), 92. sz.: Mentegomb (5 db). Antik ezüstfiligrán, kúpos forma, csúcsán kettős rozettán kis gúla. Selmecebánya 1850 körül, Szladek készítő jegy, súly 38,9 g, jó állapotban.
 130 Pless és Fox Ékszerüzlete. 94. Árverés. 1997. november 24., 8. sz.: Antik karkötő, filigránezüst. Selmecebánya 19. sz. közepe. Szladek (K:1976) és 13 (K:1949 vagy 1950). Ugyanezt a 95. Árverésen 1997. december 15-én újra árverezték.
 131 BÁV 66. Ékszeraukció (2003. december 9.), 695. sz.: Díszgomb. Ezüstfiligrán, 11 g. Jelzett: Selmecebánya, 1860 körül, Szladek mesterjegy, K:1976.
 132 *Toranová* 1968, 199. A filigrángomb átmérője 3,2 cm. Bratislava, Slovenské národné múzeum, Inv. č. UH 3418.
 133 *Mihalik József*: Adalékok a besztercebányai ötvösökhöz. Múzeumi és Könyvtári Értesítő VII. 1913, 237. *Uő*: Besztercebányai ötvösök a XV–XIX. században. Múzeumi és Könyvtári Értesítő XII. 1918, 135. (Továbbiakban: *Mihalik* 1918.)
 134 *Kőszeghy* i. m. 331, *Mihalik József*: Régi hazai ötvös műveink az ezredéves országos kiállításon. Archeológiai Értesítő, Új Folyam XVI, 1896, 331.
 135 *Toranová* 1968, 151 sz. (Inv. č. 533), 175 sz. (Inv. č. 3499), 182 sz. (Inv. č. UH 3554).
 136 *Heller* i. m. (33. j.) 128. sz.
 137 Polgár Galéria és Árverezőház. 79. Karácsonyi Művészeti Aukció (2008. december 3.), 456.: Hatszemélyes antik teáskanálkészlet. 13 latos antik ezüst, 126 g, 15,5 cm. Jelzett: Selmecebánya 1840 körül, Trauer (Jacobus Trauer, mők.: 1840–1856) mesterjegy.
 138 *Mihalik* 1918, 142.
 139 *Kőszeghy* i. m. 331: Trauer selmecebányai működési idejére 1840–1857 időintervallumot ad meg. A *Toranová*-nál (*Toranová* 1982, 233) szereplő 1867 valószínűleg nyomdahiba.
 140 *Kapossy* i. m. 46. Az 1828-as összeírás (MOL Filmtár B245 sz. doboz) szegénynek (miser) nevezi, aki legény nélkül dolgozik fél éven át.
 141 Kísérlet V., 215.
 142 *Kapossy* i. m. 34. Az 1828-as összeírás (MOL Filmtár B245 sz. doboz) szerint egyedül dolgozik fél éven át.
 143 *Kőszeghy* i. m. 279.
 144 MOL Filmtár A3582–3584 sz. dobozok. Az 1802–1895 között vezetett születési anyakönyv 1802–1851 között héber nyelvű, ezt nem tudtam használni, 1851–1885 között pedig a szülők foglalkozását nem tüntették fel. A házassági és a halálozási anyakönyveket csak 1851–1895 között vezették.

ATTEMPTING TO RESOLVE SOME HUNGARIAN GOLDSMITH'S MARKS XVI.

Going on with a series of articles, I present again some so-far unknown maker's marks and mark variants in private collections and the art trade, and try to identify them. When already published marks are at issue, Elemér Kőszeghy's book of marks is referred to, and Ilona P. Brestyánszky's work is mentioned with the mark's serial number there when marks of Pest-Buda are discussed. I try to clarify the biography of goldsmiths active in Hungarian towns on the basis of archival research, first of all with parish register data. In the appendix I give a list of gold- and silversmiths named in the registers of the Israelite community of Óbuda between 1851 and 1895, and those in the census of 1850.

GROTTE András H-1145 Budapest, Columbus u. 32.

Kulcsszavak: ötvösség, 19. század, ezüst, ötvösjegyek, anyakönyvi adatok, Pest, Óbuda, Késmárk, Kolozsvár, Nagybánya, Nagyvárad, Pápa, Pozsony, Selmecebánya, Újvidék / *Keywords*: goldsmithing, 19th century, silver, master's mark, matricula data, Pest, Óbuda, Kezmarok, Cluj-Napoca, Bia Mare, Oradea, Pápa, Bratislava, Banská Stiaavnica, Novi Sad